

16.93x18.37	1	עמוד 27	ישראל היום! - כותרת	22/04/2020	72774070-4
בועז סנג'ור - ראש החטיבה למשפט פלילי וקרימינולוגי - 26330					

בועז סנג'ור

הקלות הבלתי נסבלת של ההרשעה

שבהם הוצגו הוכחות, ובסיומם בית המשפט היה מחליט אם הוכחה האשמה מעבר לספק סביר, שרק אז היה מרשיע; או שנתר לפחות ספק סביר, שאז היה מזכה. כך, בשנות ה-70 שיעור הזיכויים היה כ-30 אחוזים. אלא שלאחר שבהשראתו של מי שהיה נשיא בית-המשפט העליון השופט אהרן ברק השתלטה על המשפט הפלילי הישראלי תעשיית עסקות הטיעון, כיום ברוב מקריע של המקרים כלל לא מנהלים משפט ושיעור הזיכויים צנח לפחות מאחוז. באופן אינהרנטי מורשעים גם חפים מפשע, והמחקרים מלמדים אפילו על תופעה של הודאות שווא רציונליות במסגרת תעשיית עסקות הטיעון. לעיתים ההחלטה להודות בעבירה קלה שלא ביצעת טובה יותר מההסתכנות בהרשעה בעבירה חמורה שלא ביצעת. במציאות כזו, מה הפלא אם הגענו גם להרשעת האדם הלא נכון בתיק הלא נכון?

המקרה גם מלמד עד כמה נחוץ להקים מכון ממשלתי לבטיחות במשפט הפלילי. הרשעת חף מפשע היא תאונה כמו קריסת גשר או התרסקות מכונית. בתחום התעופה הסתפקו בעבר בשיטת הבטיחות המיושנת "טוסית-קטוס": מטוס היה טס עד שהתגלתה תקלה, למשל בהתרסקות; המטוסים מאותו סוג קורקעו והתקן לה תוקנה; והמטוסים המשיכו לטוס – עד לתאונה הבאה, וחוזר חלילה. שיטה זו מגוננת עלינו רק מפני סכנות שכבר התממשו. לאחר מלחמת העולם השנייה, כשמחיר מטוסי הקרב נעשה גבוה, כבר לא הסתפקו בדרך זו ועברו לשיטת הבטיחות המודרנית: זיהוי הסיכונים; ניתוח הסיכונים; שליטה בסיכונים.

כך פועלים כיום בתעופה, בתחבורה, בהנדסה, בתחום התרופות ובתחומים נוספים. אלא שהמשפט הפלילי תקוע בעידן ה"טוסית-קטוס", ולכן ההנחיה שהוצאה היא שהשופטים יברקו באמצעות תעודות זהות את זהות הנאשמים הלא מיוצגים. בחשיבה בטיחורית צריך ראשית לוודא גם את זהות הנאשמים המיוצגים; ושנית לקבוע שעל השופטים לעיין בחומר הראיות ולוודא שיש הוכחות משמעותיות לכך שהנאשם אכן עבר את העבירה לפני שירשיעו. גם אם בשם היעילות לא דורשים הוכחה של קרוב ל-100 אחוזים כבמשפט הוכחות, אין לוותר לחלוטין על ראיות להוכחת האשמה ויש לדרוש לפני אישור עסקת טיעון הוכחה לפחות ב"מאזן הסתברויות" – יותר מ-50 אחוז. תעשיית עסקות הטיעון איננה רק לא בטיחותית, היא אנטיבטיחותית ויש לבטלה.

ז'אן ז'נה, מחזאי וסופר צרפתי (1910–1986) שבצעירותו היה כייס ואסיר, כתב על "העולם שלכם" מול "העולם שלנו": ללא פושעים לא יהיו שופטים, לא עונש ולא הרשעה, והרי ההרשעה היא כל עיקרם של השופטים ושל הצדק. השופטים זקוקים ל"פושע" – אפילו אם האדם בעצם חף מפשע. במחזהו "השחורים" מתוארת תמונה כזו:

"השופט: מי האשם? (רממה). אינכם עונים? אבוא לקראתכם, בפעם האחרונה. הקשיבו: אין זה חשוב לנו מי בדיוק ביצע את הפשע, לא משנה אם זה אתה או הוא, אם גבר הוא גבר, כושי הוא כושי, ודי לנו בשתי זרועות, בשתי רגלים לשבור, בצוואר אחד להשחיל כלולאה, והצדק שלנו מרוצה. נו, תגידו מילה."

נוכרתי בדברי ז'אן ז'נה כשקראתי ריווח של אבישי גרינציג ב"גלובס" (7.4.20) על מקרה שהתרחש בבית משפט השלום בתל-אביב, שבו נאשם שהמתין למשפטו בכיתו הופתע לגלות, לאחר שסנגורו ביקש לקבוע מועד לדיון בהקראת כתב האישום, שבע-צם כבר הודשע ונגזר עליו עונש. בבדיקה התברר שנאשם אחר, שהתייצב בבית המשפט לדיון בתיק אחר, הגיע לעסקת טיעון עם נציג התביעה המשטרית, מחוץ לאולם, שבמסגרתה יודה וירשע בתמורה לכך שהתביעה תסתפק בעונש מתון. לאחר מכן נכנסו לאולם, השופט קרא בשמו של הנאשם שבבית, הנאשם שבאולם, שלו אותו שם פרטי, השיב, הודה, הורשע ונגזר עונש – שגרשם בתיק ובשם של הנאשם שבבית...

תעשיית עסקות הטיעון שהשתלטה על המשפט הפלילי גורמת להרשעת חפים מפשע ולהודאות שווא. מה הפלא שלאחרונה גם הגענו להרשעת האדם הלא נכון בתיק הלא נכון?

לכאורה הכל תוקן: הסנגור ערער, התביעה חזרה בה מכתב האישום ובית המשפט המחוזי זיכה את הנאשם שהורשע בטעות, נלמד לקח והשופטים הונחו לבקש מנאשמים שאינם מיוצגים על ידי סנגור להודות באמצעות תעודת זהות. אלא שהמקרה ממחיש לאן הגענו. במקורו היה המשפט הפלילי הליך יוצא דופן, שהרי מדובר באמצעים החריפים ביותר שנוקטת המדינה כנגד האזרח, לרבות הטלת קלון ושליילת חירות. בהתאם, בעבר התנהלו משפטים

פרופ' בועז סנג'ור מלמד במרכז האקדמי למשפט ולעסקים ובמכללה האקדמית ספיר ומייסד האתר "ביקורת מערכת המשפט הפלילי"